FALSIFICATORI DE MONEDE ÎN BASARABIA LA ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XIX-LEA

Tudor CIOBANU

Falsificarea monedelor este o veche ocupaţie practicată de reprezentanţi ai diferitor categorii sociale. Instituţiile statului au catalogat acest tip de infracţiune deosebit de gravă şi, respectiv, au aplicat cele mai dure pedepse, inclusiv pedeapsa capitală.

Aceste infracţiuni erau mai des întâlnite în perioada instabilităţii politice. O asemenea situaţie a fost în spaţiul românesc în secolul al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Anexarea din anul 1812 a spaţiului dintre Prut şi Nistru de către Imperiul Rus a impus un nou cadru juridic, diferit de cel existent în Ţara Moldovei.

Un caz de falsificare a monedelor a fost anchetat în anul 1813 în localitatea Lozova, judeţul Lăpuşna.

Ileana, a cărui bărbat fusese arestat, la 3 mai 1815, printr-o scrisoare îl roagă pe mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni să permită desfacerea cununiei cu soţul ei, deoarece acesta a fost arestat pentru falsificare de bani şi nu se ştia nimic despre soarta lui. Iată ce scria solicitanta.

„Înalt Preasfinţite şi mult milostive stăpâne,

Fiindcă bărbatul meu Gheorghii din satul Lozova, ţinutul Lăpuşnii, de 2 ani de zile s-au aflat în fapte de furtişag şi cu facere de bani şi înştiinţându-să la poliţie l-au luat. Şi după cercetare l-au dus la unde nu să ştie şi am rămas eu văduvă cu trii copile ...”.

Pentru a lua o decizie referitoare la desfacerea cununiei Dicasteria s-a adresat, la 6 mai 1813 Departamentului Întâi din cadrul Guvernului Regiunii Basarabia pentru a afla detalii asupra acestui caz. Din răspunsul acestei instituţii, expediat Dicasteriei la 15 mai, reieşea că Gheorghe era un infractor care timp de 20 de ani s-a ocupat cu fapte de furtişag, iar ultima oară a fost prins de poliţie, fiind învinuit de falsificare de bani. După arest Departamentul nu cunoaşte unde a fost dus, deoarece vinovatul a fost trecut în lista arestanţilor doar după prenume – Gheorghe. Pentru a afla soarta lui, Departamentul a cerut de la soţie informaţii suplimentare.

Peste şapte ani, la 27 iulie 1820, „văduva Ileana din satul Lozova” cu „plecată jalobă” îl roagă pe mitropolitul Gavriil să-i permită a doua cununie, căci primul ei soţ *„fiind dat supt giudecată criminalicească pentru greşala sa ci au urmat cu facere falşavăe monedă de galbeni.”* Dicasteria a solicitat guvernului Basarabiei informaţii referitoare la termenul de detenţie a

respectivului. La 15 septembrie 1820 a primit un răspuns desfăşurat inclusiv un raport al poliţiei referitor la fapta comisă.

Potrivit raportului, în anul 1807 Gheorghe Aconstantinesei, soţul Elenei, a făcut cunoştinţă cu ţiganul Ion şi fiul lui Vasilache şi un oarecare Fulga sosiţi în localitatea Lozova cu şatra.

Din mărturia lui Gheorghe, se constată că ţiganul, la beţie, i-a spus că ştie să bată monede false şi le schimbă pe cele veridice cu rata de 2 la 1. Pentru a profita de îndeletnicirea ţiganului Gheorghii i-a dat acestuia 50 lei şi o farfurie de plumb. După ce au topit plumbul, l-au turnat într-o formă de metal, de mărimea unei ploşti din care meşterii au scos pe loc 8 iuzluci (monedă turcească de argint ce valora 100 parale). Pentru treizeci de lei ţiganul i-a vândut lui Gheorghe o formă de lemn pentru turnatul monedelor. Când a plătit banii, Gheorghe a observat la ţigan un cufăr plin cu monede: ducaţi, iuzluci, lei, dar şi o formă de metal pentru turnarea ducaţilor. A doua zi ţiganii au ridicat tabăra şi au pornit spre Nisporeni.

Gheorghe a păstrat ascuns acea formă, iar din cei 8 iuzluci s-a răsplătit cu diverse persoane şi nimeni nu a observat falsul. Pentru a nu trezi suspiciuni, timp de doi ani, a intrat de multe ori în cârciuma din localitate, unde gândea că vor veni cu monede false pentru a plăti consumaţia. Prin 1809 Gheorghe a început să toarne primele falsuri, dar întrucât nu erau reuşite, le topea şi repeta procedura. Primele monede pe care el le-a considerat bine realizate nu au fost acceptate nicăieri spre plată.

Peste un an, Nichifor, un consătean de al lui Gheorghe, i-a făcut cunoştinţă acestuia cu locuitorul satului Vorniceni, Cozma, care era giuvaergiu. Gheorghe i-a arătat giuvaergiului un galben fals, solicitându-i să-i execute din el o bijuterie. Maestrul a declarat că moneda nu este adevărată, atunci Gheorghe i-a povestit despre forma ce o avea ascunsă. Au convenit să toarne ducaţi falşi, doar că giuvaergiul argintar urma să însuşească şi poleitul cu aur. După ce meşterul a plecat, Gheorghe şi Nichifor au turnat din plumb mai mulţi ducaţi, iar ulterior au încercat să confecţioneze iuzluci din lut. Conform mărturiei lor, nu au reuşit să-i utilizeze pentru că au fost prinşi de poliţie.

Un alt martor, Eremia Guşan, ţigan din localitatea Vorniceni, a dat alte mărturii. El susţinea că Gheorghe i-ar fi arătat un iuzluc fals şi i-ar fi propus să confecţioneze o formă pentru tipărirea monedelor false. După mai multe întâlniri, la care a participat şi Nichifor Simion, Eremia a căzut de acord. Pentru confecţionarea matricei a luat o vergea de metal de mărimea unui cot rusesc (circa 54 cm). Tot din metal a fost realizată o placă dreptunghiulară cu mărimea de jumătate de cot rusesc. Cozma a împărţit vergeaua de metal în 24 de bucăţi, pe care a gravat ceva asemănător cu aversul ducatului olandez. Reversul monedei a fost gravat pe placa respectivă, pe care, probabil, încăpeau

24 de ducaţi. Din mărturia lui Cozma, Gheorghe a încrustat cuvintele. Pentru gravură s-a utilizat un set de instrumente adus de către Nichifor Simion de la Chişinău.

Trei din monedele obţinute au fost aurite şi au fost date lui Nichifor ca să i le arate lui Gheorghe. La îndemnul acestuia, la 8 noiembrie 1813, Cozma a mers la Chişinău pentru a schimba banul fals pe marfă sau pe alţi bani. În cazul în care ar fi reuşit complicii urmau să toarne mai multe monede. O cârciumăreasă le-a dat peste cap planurile, observând că moneda era falsă şi, în cele din urmă, a anunţat poliţia.

Ancheta a arătat că vornicul satului Lozova şi alţi 19 săteni au susţinut că nu au cunoştinţă despre falsificarea monedelor în satul lor şi că nu au văzut monede false. Tot atunci, ţiganul Eremia Guşan din Vorniceni a mărturisit că în primăvara anului 1813 Nichifor a venit la el cu o formă de lemn să-i execute una asemănătoare de metal, identică cu o riglă de cancelarie, dar el nu a aplicat pe acea formă de metal cifre şi litere. Mai târziu, la rugămintea lui Cozma, ţiganul a confecţionat un cleşte din metal cu lungimea de o pătrime din arşin (0,711 m un arşin).

Fapta de falsificare a fost descoperită de către autorităţi în anul 1813, când Basarabia era deja anexată de către Imperiul Rus, fiind clasificată una penală deosebit de gravă. Faţă de făptaşi a fost aplicată legislaţia imperială. În punctul 1, capitolul 5 din *Sobornoe Uloženie* din anul 1649, era prevăzut că cei vinovaţi de falsificarea monedelor urmau să fie pedepsiţi cu moartea prin turnarea metalului topit în gât. Pedepse dure prevedea *Voennoe Uloženie* şi Regulamentele militare.

În *Nacazul* Ecaterinei II din anul 1767, pentru falsificarea banilor nu se mai aplica pedeapsa capitală. Persoană găsită vinovată era bătută crunt cu biciul, i se tăiau nările, iar pe frunte şi obraji cu ajutorul formelor din metal încinse îi erau aplicate sub formă de ştampilă literele kirilice „в", „о" şi „р" care citite împreună semnificau cuvântul rusesc „hoţ". Primii pedepsiţi conform noilor prevederi au fost căpitanul Freidenburg şi contele Gumperht. Nici în perioada lui Alexandru I pentru falsificarea banilor nu era prevăzută pedeapsa capitală. Asemenea prevederi au fost aplicate şi pentru falsificatorii din Basarabia în primii ani de după anexare.

La încheierea investigaţiei instanţa a considerat că sunt culpabili Cozma Ion din satul Vorniceni şi Gheorghii Aconstantinesei din satul Lozova. Întrucât făptaşii şi-au recunoscut vina prezentând monedele false şi instrumentele folosite în procesul confecţionării, lor nu li s-a aplicat pedeapsa capitală, fiind condamnaţi la 45 lovituri de bici, tăierea nărilor, aplicarea ştampilei şi exilarea pe viaţă în Siberia pentru folosirea lor la munci silnice. Din raportul căpitanului de mazili aflăm că Nichifor, cel de al treilea complice, a fost prins şi pus sub

strajă în casa sa până la venirea poliţiei pentru a-l transporta la Chişinău. De frica pedepsei, Nichifor s-a împuşcat cu arma pe care o ţinea în secret.

Falsificarea monedelor în spaţiul dintre Prut şi Nistru după anul 1812 era judecat conform legislaţiei ruse. Sub incidenţa codurilor ruseşti cădeau toate infracţiunile penale. Dosarele respective erau trimise la Sankt Petersburg. Din această cauză în depozitele Arhivei Naţionale din Chişinău dosare cu referinţă la asemenea cazuri sunt puţine. Însă, implicarea persoanelor din categoriile cu venituri modeste, ne face să credem că fenomenul falsificării monedelor era prezent în acest spaţiu.

Bibliografie:

ANRM, F. 205, inv. 1, d. 11007.

ANRM, F. 205, inv. 1, d. 3164.

Tomescu C., *Diferite ştiri din Arhiva Consiliului Eparhial – Chişinău*, in: Arhivele Basarabiei, nr. 2, 1936, p. 21-62.

Tomuleţ V., *Politica monetară a Imperiului Rus în Basarabia în primele decenii după anexare (1812 – 1828)*, in: Conspecte numismatice (IV), Chişinău, 2014, p. 28-34.

Tomuleţ V., *Circulaţia monetară în Basarabia în primele decenii după anexarea ei la Imperiul Rus*, in: Studia Universitas. Revista ştiiţifică a Universităţii de stat din Moldova, 2011, nr. 10 (50), p. 142-153.

Polnoe Sobranie Zakonov Rossijskoj Imperii. Pervoe Sobranie (1649 – 1825). Tom 1. Tom 18, in: http://www.nlr.ru/e-res/law_r/content.html.